

Witold Daniłowicz

Geneza i założenia koncepcji
zrównoważonego łowiectwa

Pojawienie się na przełomie XX i XXI wieku koncepcji zrównoważonego rozwoju (ang. *sustainable development*)¹ stanowiło istotną zmianę w podejściu do problemów środowiska i jego ochrony. W skrócie rzecz ujmując, środowisko w tej koncepcji jest jednym z trzech równoważnych aspektów rozwoju, obok elementu społecznego i ekonomicznego. Zrównoważony rozwój nakazuje zachowanie równowagi między wszystkimi tymi elementami oraz zakłada, że postęp ekonomiczny i społeczny oraz postęp w odniesieniu do środowiska powinny zachodzić równoległe².

---

¹ W polskiej literaturze angielski termin *sustainable development* jest tłumaczony na polski jako „trwały rozwój”, „zrównoważony rozwój”, „rozwój dający się pogodzić z wymogami środowiska”, „rozwój zintegrowany”, „zrównoważony wzrost” i „ekorozwój” (E. Mazur-Wierzbicka, *Miejsce zrównoważonego rozwoju w polskiej i unijnej polityce ekologicznej na początku XXI wieku*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Problemy globalizacji i regionalizacji*, cz. 1, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, zeszyt nr 8, Rzeszów 2016, s. 317, przyp. 1.; J. Ciechanowicz, *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska*, Warszawa 1999, s. 59). Zdaniem J. Ciechanowicz za tłumaczeniem „rozwój zrównoważony” przemawia to, że w literaturze prawniczej pojawia się ono najczęściej (tamże, s. 59; zob. też K. Równy, *Prawo międzynarodowe a zrównoważony rozwój*, „Prawo i Środowisko” 2000, nr 3, s. 72). W dalszej części artykułu używam tego właśnie określenia.

² Por. J. Sommer, *Prawo a koncepcja zrównoważonego rozwoju*, [w:] A. Papuziński, *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, Bydgoszcz 2005, s. 80.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju pozostaje w opozycji do tradycyjnych koncepcji ochrony środowiska czy przyrody, albowiem kładzie nacisk na wszechstronne, zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrody, a nie tylko na ich ochronę. Z punktu widzenia myśliwych to radykalna zmiana. W tym nowym ujęciu łowiectwo nie jest utożsamiane z ochroną przyrody, a myśliwi nie są postrzegani jako wykonawcy zadań ochronnych postawionych przed nimi przez ustawodawcę, którzy niejako „przy okazji” realizują zamiłowania myśliwskie. Łowiectwo to właśnie przede wszystkim myślistwo, ale wykonywane w sposób odpowiedzialny i racjonalny – zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Zrównoważone łowiectwo jest podejściem do tematu z punktu widzenia koncepcji zrównoważonego rozwoju. Aby skonstruować pojęcie „łowiectwa zrównoważonego”, chciałbym się odwołać do definicji zgłoszonej w doktrynie francuskiej przez Ch. Privata. Za łowiectwo zrównoważone uznał on łowiectwo, które wykracza poza samo wykonywanie polowania, ma w sobie aspekty społeczne i kulturowe, a także ma wymiar ekonomiczny i przyczynia się do rozwoju zaniedbanych obszarów wiejskich³. Tak rozumiane łowiectwo może się przyczyniać także do ochrony środowiska przez wspieranie różnorodności biologicznej. Aby jednak mogło odegrać istotną rolę w tym procesie, należy zapewnić, żeby wszystkie formy wykonywania myślistwa były oparte na zasadach zrównoważonego rozwoju pod względem ekologicznym, gospodarczym oraz społeczno-kulturalnym⁴.

³ Ch. Privat, *Chasse et durabilité, quelques éléments pour un pas de deux bien hésitant*, [w:] J. Fromegeau, Ch. Huglo, F.-G. Trébulle (red.), *Mélanges en l'honneur du professeur Jehan de Malafosse. Entre nature et humanité*, Paris 2016, s. 137.

⁴ Por. S. Brainerd, (oprac.), *European Charter on Hunting and Biodiversity*, [http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/634991504714143702_Hunting_Charter\[1\].pdf](http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/634991504714143702_Hunting_Charter[1].pdf) [data dostępu 23.10.2016], s. 13.

W 2001 roku, w ramach działań Unii Europejskiej związanych z realizacją „Dyrektywy Ptasiej”⁵ w aspekcie łowieckim, Komisja Europejska powołała Inicjatywę na rzecz Zrównoważonego Łowiectwa. Jej celem było podjęcie współpracy z głównymi interesariuszami, by zapewnić lepsze zrozumienie prawnych i technicznych aspektów tej dyrektywy oraz rozwinięcie programu służącego promocji zrównoważonego łowieckiego wykorzystania ptactwa w zgodzie z tą dyrektywą.

W tym samym roku Komisja Europejska wydała przewodnik interpretacyjny do „Dyrektywy Ptasiej” („Wytyczne”), uzupełniony następnie w 2008 roku.⁶ Dokument ten wskazuje sposoby wypełniania dyrektywy w aspekcie łowieckim przez państwa członkowskie Unii Europejskiej. W szczególności „Wytyczne” regulują kwestie myślistwa rekreacyjnego oraz określają elastyczne ograniczenia w zakresie ustanawiania sezonów polowań i dopuszczalne zwolnienia z tych ograniczeń. W tym dokumencie Komisja uznała także, że wykonywanie polowań jest zgodne z programem Natura 2000⁷. „Wytyczne” zostały następnie uzupełnione przez dokument o nazwie Podstawowe pojęcia art. 7(4) Dyrektywy 79/409/EWG, który wyjaśnia podstawowe założenia artykułu 7(4) „Dyrektywy Ptasiej” w odniesieniu do rozmnażania

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dz.U.UE. L 20/7, 26.1. 2010.

⁶ Wytyczne dotyczące polowania na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Komisja Europejska, luty 2008 r.

⁷ Zob. *Sustainable Hunting and Natura 2000*, publikacja Komisji Europejskiej, <http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/factsheets/hunting.pdf> [data dostępu 5.3.2017], *passim*.

i imigracji (powrót do miejsc gniazdowania) dla gatunków wymienionych w aneksie II do „Dyrektywy Ptasiej”.

W 2001 roku austriacka Federalna Agencja Ochrony Środowiska wydała „Wytyczne” dotyczące zrównoważonego łowiectwa⁸. Były one pierwszą praktyczną próbą zastosowania zasad zrównoważonego rozwoju do łowiectwa. Jak bowiem słusznie zauważono, w obszarze łowiectwa do tego czasu nie było spójnego podejścia do definicji i kryteriów oceny zrównoważonego użytkowania. Ten brak wypełniły właśnie austriackie „Wytyczne”, które – wzorując się na innych sektorach gospodarki – zaoferowały zestaw zasad, kryteriów i wskaźników zrównoważonego łowiectwa⁹.

Austriackie „Wytyczne” posłużyły jako podstawa dla opracowanego we wrześniu 2006 roku przez Grupę Roboczą IUCN-SSC ESUSG ds. Zasobów Dzikich Gatunków¹⁰ projektu niewiążących wytycznych dotyczących zrównoważonego łowiectwa w Europie¹¹. Wytyczne te, znane pod nazwą „Wytycznych WISPER”, zostały przyjęte we wrześniu 2006 roku¹².

„Wytyczne WISPER” mają na celu wprowadzenie międzynarodowych zasad dotyczących zrównoważonego użytkowania zwierzyny na szczeblu regionalnym w Europie. Dotyczą one przede wszystkim rekreacyjnych polowań z bronią palną na ptaki i ssaki. Wiele zawartych tam zasad może mieć jednak zastosowanie również

⁸ M. Forstner, F. Reimoser, W. Lexer, F. Heckl, J. Hackl, *Sustainable Hunting. Principles, Criteria and Indicators*, rev. and ext. ed., Vienna 2006.

⁹ Tamże, s. 7.

¹⁰ Wild Species Resources Working Group (WISPER) działająca w ramach IUCN-SSC European Sustainable Use Specialist Group (ESUSG).

¹¹ M. Forstner, F. Remoser, W. Lexer, F. Heckl, J. Hackl, *Sustainable Hunting...*, s. 3.

¹² Wskazania dotyczące zrównoważonego łowiectwa w Europie.

do polowań innego rodzaju – polowań mających na celu zdobycie pożywienia (ang. *sustenance hunting*), polowań komercyjnych, polowań z psami i ptakami łowczymi¹³. Kwestia „zrównoważoności” została potraktowana w Wytycznych WISPER przede wszystkim z ekologicznego punktu widzenia. Niemniej jednak biorą one także pod uwagę aspekty ekonomiczno-społeczne¹⁴.

W 2004 roku Stały Komitet Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy przyjął Zalecenie nr 1689 dotyczące myślistwa i równowagi środowiskowej w Europie¹⁵. W kontekście niniejszej analizy warto podkreślić dwa kluczowe spostrzeżenia Zgromadzenia Parlamentarnego:

1. Łowiectwo ma długą historię w Europie, ale tradycje łowieckie w różnych krajach bardzo się między sobą różnią – od polowań w celu zdobycia pożywienia do polowań traktowanych jako sport czy spotkania o charakterze towarzyskim. Od jakiegoś czasu obserwuje się ewolucję łowiectwa w kierunku większego poszanowania przyrody, zwierzyny i jej środowiska bytowego, co przyczynia się także do zachowania wiejskiego stylu życia.
2. Łowiectwo może służyć jako regulator ekosystemów, ale może też – jeżeli nie jest prawidłowo zarządzane – im zaszkodzić. Z tego punktu widzenia kluczowe znaczenie ma kontrolowanie wpływu łowiectwa na zasoby naturalne, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

¹³ J. Casaer, R. Kenward, Y. Lecocq, F. Reimoser, R. Sharp (oprac.), *Guidelines on Sustainable Hunting in Europe*, September 2006, <http://www.uco.es/crcp/wp-content/uploads/Guidelines+on+Sustainable+Hunting+in+Europe.pdf> [data dostępu 15.08.2016], s. 1.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Szerzej na ten temat zob. Ch. Privat, *Chasse et durabilité...*, s. 134.

W rezultacie Stały Komitet zarekomendował Komitetowi Ministrów Rady Europy opracowanie europejskiej karty łowiectwa, określającej tak zwane dobre praktyki dla łowiectwa, a zwłaszcza dla turystyki łowieckiej na kontynencie europejskim. Wykonując tę rekomendację Stały Komitet Konwencji Berneńskiej opracował w 2007 roku Europejską Kartę Łowiectwa, która objęła swoim zakresem łowiectwo rozumiane jako „konsumpcyjną i rekreacyjną formę użytkowania lub zarządzania gatunkami ptaków oraz ssaków lądowych w Europie”¹⁶.

Europejska Karta Łowiectwa zawiera definicję łowiectwa zrównoważonego, za które uznaje: „użytkowanie gatunków łownych oraz ich siedlisk w taki sposób i z taką intensywnością, żeby nie prowadziło ono do zmniejszenia różnorodności biologicznej w długim okresie czasu. Dzięki temu możliwe jest zachowanie jej potencjału w stanie odpowiadającym potrzebom i aspiracjom obecnych oraz przyszłych pokoleń, a także utrzymanie statusu polowań jako akceptowanej działalności społecznej, gospodarczej i kulturowej” (na podstawie definicji „zrównoważonego użytkowania określonej w art. 2 Konwencji o różnorodności biologicznej).

Europejska Karta Łowiectwa składa się z 10 zasad oraz wskazówek dotyczących zrównoważonego łowiectwa w kontekście zarządzania i ochrony różnorodności biologicznej:

1. Wspierać wielopoziomowe zarządzanie, które maksymalizuje korzyści dla ochrony i społeczeństwa.
2. Zapewnić, by regulacje były zrozumiałe i respektowane.
3. Zapewnić, by pozyskanie było zrównoważone pod względem ekologicznym.

¹⁶ S. Brainerd, (oprac.), *European Charter...*, s. 8.

4. Utrzymać dzikie populacje rodzimych gatunków o adaptacyjnych pulach genowych.
5. Utrzymać środowiska produkujące zdrowe i silne populacje gatunków łownych.
6. Zachęcać do stosowania bodźców ekonomicznych na rzecz ochrony.
7. Zapewnić, by dziczyzna była odpowiednio zużytkowana z wykluczeniem marnotrawstwa.
8. Udzielić władzy miejscowym zainteresowanym stronom i uczynić ich odpowiedzialnymi.
9. Umiejętności i odpowiedzialność są pożądane wśród użytkowników zasobów dzikiej przyrody.
10. Minimalizować możliwe do uniknięcia cierpienia zwierząt.

Zasady te nie mają charakteru normatywnego. Są to niewiążące wskazówki o charakterze zbioru dobrych praktyk.

Obradujący w dniach 3–6 grudnia 2013 roku w Strasburgu Stały Komitet Konwencji Berneńskiej przyjął Europejski Kodeks Myśliwski, zawierający zasady dotyczące wykonywania polowania i wprowadzania inwazyjnych gatunków obcych. Bodźcem do przyjęcia tego dokumentu było uznanie, że łowiectwo jest jedną z najpoważniejszych przyczyn introdukcji ssaków oraz ptaków. Na przestrzeni wieków były one introdukowane w celu stworzenia nowych możliwości łowieckich, zarówno dla pozyskiwania mięsa, jak i dla celów czysto rekreacyjnych¹⁷.

Europejski Kodeks Myśliwski jest zbiorem niewiążących zasad postępowania w odniesieniu do myślistwa i wprowadzania

---

¹⁷ Europejski Kodeks Myśliwski, s. 7.

nowych gatunków dla „myśliwych i zarządców łowieckich¹⁸, które mają zostać przyjęte w celu usprawnienia zrównoważonego łowiectwa, zapobiegając negatywnemu wpływowi introdukcji i rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych sprowadzanych w celach myśliwskich, a także dla wzmocnienia wkładu myśliwych w zarządzanie i ochronę różnorodności biologicznej”¹⁹.

Wszystkie przedstawione powyżej zasady odnoszące się do łowiectwa są niewiążące²⁰. Co więcej, mają one charakter niezmiernie ogólny, co powoduje, że ich wprowadzanie w życie jest właściwie pozostawione samym myśliwym.

Na poziomie poszczególnych krajów działania ustawodawców zdają się ograniczać do dekretacji ambitnych celów stawianych przed łowiectwem. Brak natomiast działań zmierzających do takiej reformy struktur organizacyjnych łowiectwa, które umożliwiłyby mu realizację postawionych przed nim zadań²¹. Brak też przepisów prawnych, które określałyby zasady kooperacji wszystkich podmiotów podejmujących działania związane z przyrodą, w tym również myśliwych²².

Pojawiają się wobec tego zarzuty, że ustawodawstwa krajowe, a także organy państwowe, są niekonsekwentne w uznawaniu tej nowej roli myśliwych i nie traktują ich jako osób wypełniających

¹⁸ Jak należy rozumieć, chodzi o zarządców obwodów łowieckich lub innych obszarów, na których wykonywane są polowania.

¹⁹ Europejski Kodeks Myśliwski, s. 5.

²⁰ Por. Ch. Privat, *Chasse et durabilité...*, s. 135.

²¹ Zob. P. Scholz, *Die Zwangsmemberschaft in der Jagdgenossenschaft. Zur verfassungsrechtlichen Zulässigkeit der Jagdgenossenschaft als Körperschaft mit Zwangsmemberschaft*, niepublikowana praca doktorska, Uniwersytet w Passau 1990, s. 123; Ch. Privat, *Chasse et durabilité...*, s. 142.

²² Ch. Privat, *Chasse et durabilité...*, s. 142.

służbę publiczną. W rezultacie, pomimo nowych koncepcji łowiectwa odzwierciedlonych w jego nowoczesnych definicjach ustawowych, w pozostałych uregulowaniach ustawodawstwa łowieckiego odzwierciedlają tradycyjną wizję łowiectwa i myśliwych²³.

W literaturze wskazuje się też, że model łowiectwa przyjęty w wielu krajach, zwłaszcza tych, w których dominuje system licencyjny, uniemożliwia praktyczną realizację postulatów zrównoważonego łowiectwa. Brak tam bowiem możliwości prowadzenia racjonalnej gospodarki łowieckiej zgodnej z zasadami zrównoważonego użytkowania²⁴.

Niezależnie od tej nowej, quasi-publicznej roli łowiectwa i myśliwych, trzeba podkreślić, że łowiectwo w dalszym ciągu pozostaje działalnością prywatną, realizacją prywatnych zainteresowań myśliwych. Tak też postrzegają łowiectwo i myśliwych autorzy Europejskiego Kodeksu Myśliwskiego: „Łowiectwo jest nie tylko ważną formą spędzania wolnego czasu, ale także odpowiednim działaniem społeczno-gospodarczym przynoszącym bezpośrednio i pośrednio korzyści przede wszystkim w gospodarstwach wiejskich”²⁵.

Chcąc jednak uzyskać akceptację społeczną dla swoich działań i być postrzeganym jako partner w realizacji celów zrównoważonego rozwoju myśliwi muszą przestrzegać pewnych norm:

²³ Tamże, s. 141–143. Ch. Privat stawia na przykład ciekawe pytanie dotyczące odpowiedzialności za szkody łowieckie. Jeżeli przyjmiemy, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, że wzrost stanów zwierzyny leży w interesie całego społeczeństwa, a myśliwi mają za zadanie spowodowanie tego wzrostu, to dlaczego tylko oni mają ponosić koszty szkód łowieckich (tamże).

²⁴ Zob. P. Scholz, *Die Zwangsmitgliedschaft...*, s. 181. Zob. też R. Dzieciolowski, *Idea zrównoważonego łowiectwa w świecie*, „Annals of Warsaw University of Life Sciences – SGGW, Animal Science”, R. 2011, T. 50, s. 5–6.

²⁵ Europejski Kodeks Myśliwski, s. 6.

„Profesjonalni myśliwi muszą wykazać się bezpieczną i właściwą obsługą narzędzi w odniesieniu do bezpieczeństwa publicznego oraz etyką polowań na zwierzynę łowną. Myśliwi muszą znać i przestrzegać przepisy dotyczące polowań na zwierzynę łowną, a także prawa i obowiązki innych zainteresowanych stron z obszarów wiejskich. Co więcej, profesjonalny myśliwy posiada podstawową wiedzę na temat biologii zwierzyny łownej i rozpoznawania gatunków; wie także, jak zabić zwierzę ograniczając jego cierpienie do minimum. Jako osoby zarządzające zasobami dzikiej fauny i flory, myśliwi powinni posiadać również podstawową wiedzę na temat zasad i technik zarządzania gatunkami zwierzyny łownej oraz ich siedliskami. Sumienny myśliwy ma świadomość potencjalnego oddziaływania myślistwa na dziką faunę i florę i stara się stosować metody polowań zrównoważone pod względem biologicznym i społecznym. Co więcej, myśliwi powinni przestrzegać obowiązku dochowania należytej staranności wobec gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk, a także w miarę możliwości nawiązywać partnerstwa z innymi zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w ochronę przyrody. Myśliwi powinni także współpracować ze sobą nad poprawą metod zapewniających zminimalizowanie możliwego do uniknięcia cierpienia zwierząt. Duże znaczenie ma również dialog pomiędzy myśliwymi a innymi zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w ochronę przyrody w sprawie wzajemnej działalności, zapewniający obopólny szacunek i zrozumienie”²⁶.

Zarazem jednak osoby niebędące myśliwymi muszą uznać prawo myśliwych do polowania. W koncepcji zrównoważonego rozwoju myślistwo jest bowiem działalnością „legalną, która ma zapewnioną trwałość swojego istnienia”²⁷. To zapewnienie „legalności” nie może

²⁶ S. Brainerd, (oprac.), *European Charter...*, s.19.

²⁷ Ch. Privat, *Chasse et durabilité...*, s. 137.

się ograniczać tylko do przyzwolenia społecznego dla myśliwych na uprawianie łowiectwa, ale musi być powiązane z odpowiedzialnością na wiele trudnych pytań, jak na przykład o dozwolone metody polowań czy wykorzystanie dziczyzny²⁸.

P. Scholz słusznie zauważa w tym kontekście, że jednym z istotnych problemów, na które natrafia wprowadzanie w życie zasad zrównoważonego rozwoju w łowiectwie i ich praktyczna realizacja, są problemy komunikacyjne. Chodzi głównie o brak zrozumienia między myśliwymi i resztą społeczeństwa, a zwłaszcza o brak zrozumienia dla roli myśliwych w realizacji zasad zrównoważonego rozwoju²⁹. Bez niego myślistwo nie będzie mogło odegrać roli, która jest mu przypisana w tej koncepcji. Myślistwo może mieć pozytywny wpływ na środowisko, ale tylko wtedy, gdy będzie postrzegane przez społeczeństwo jako zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju w aspekcie ekologicznym, gospodarczym oraz społeczno-kulturalnym³⁰.

Praktyczna realizacja zasad zrównoważonego rozwoju w łowiectwie, a zwłaszcza przestrzeganie przez myśliwych norm, otwiera też drogę do porozumienia między myśliwymi i tymi, którzy krytykują myślistwo z pozycji ekologicznych. Trudno bowiem popierać koncepcję zrównoważonego rozwoju, która zakłada, że myśliwi odgrywają istotną rolę w zrównoważonym użytkowaniu środowiska, a jednocześnie domagać się zakazania polowań i ogólnie uprawiania myślistwa.

Znamiennym przykładem tego nowego podejścia ekologów do łowiectwa jest stanowisko Niemieckiego Związku Ochrony Przyrody (niem. Naturschutzbund Deutschland – NABU). Związek

²⁸ D. Vollet, *Introduction: Chasse, territoires et développement durable. Outils d'analyse, enjeux et perspectives*, „Économie rurale” 2012, nr 1, s. 7.

²⁹ P. Scholz, *Die Zwangsgliedschaft...*, s. 181. Zob. też R. Dzieciolowski, *Idea zrównoważonego...*, s. 9.

³⁰ S. Brainerd, (oprac.), *European Charter...*, s. 19.

opublikował materiał, w którym opowiedział się za zrównoważonym łowiectwem jako jedną z form użytkowania gruntu, pod warunkiem że wykonywanie polowania nie będzie sprzeczne z zasadami zrównoważonego łowiectwa i zasadami etycznymi.

W szczególności myśliwi muszą spełnić następujące warunki:

- Pozyskana zwierzyna będzie celowo wykorzystana, a co do zasady – skonsumowana.
- Zwierzyna, na którą się poluje, nie jest zagrożona ani potencjalnie zagrożona.
- Zakłócenia będą zminimalizowane, a naruszenia innych gatunków bądź ich siedlisk będą zminimalizowane.
- Przestrzegane będą krajowe i międzynarodowe przepisy i konwencje.
- Zrównoważone użytkowanie będzie zgodne z wymaganiami KonwBio. W przypadku gatunków wędrownych zasady „zrównoważoności” muszą być przestrzegane w odniesieniu do siedlisk letnich i zimowych oraz na całej trasie przelotu bądź migracji.
- Zasady ochrony zwierząt i etyczne wymagania społeczeństwa będą przestrzegane.
- Stany zwierzyny nie będą aktywnie powiększane w celach myśliwskich³¹.

Niektóre z tych wymogów są ewidentnie sprzeczne ze stosowaną obecnie praktyką wykonywania polowań. Niemniej jednak jest to niewątpliwie płaszczyzna, na której myśliwi i ich przeciwnicy będą mogli się starać osiągnąć porozumienie.

³¹ *Ausrichtung der Jagd in Deutschland* <https://www.nabu.de/imperia/md/content/nabude/jagd/131212-nabu-positionspapier-jagd.pdf> [data dostępu 07.10.2016], s. 3.